

HFD 2017 ref. 6

Fråga om bidrag till arbetshjälpmedel (I och II).

30 kap. 5 § socialförsäkringsbalken, 2 § 1 och 3 § första stycket 1 förordningen (1991:1046) om bidrag till arbetshjälpmedel

I.

Högsta förvaltningsdomstolen meddelade den 14 mars 2017 följande dom (mål nr 6963-15).

Bakgrund

Försäkringskassan får lämna bidrag för inköp av sådana arbetshjälpmedel som behövs för att den försäkrade ska kunna utföra sitt arbete. Bidrag får dock inte lämnas för hjälpmedel som normalt behövs i verksamheten eller som krävs för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande.

A.B. bedriver sedan länge verksamhet med uppfödning av nötkreatur. Sedan han drabbats av en krosskada i en fot ansökte han i februari 2013 om bidrag till arbetshjälpmedel i form av installation av ett kameraövervakningssystem i ett djurstall. Syftet med detta var att han under kalvningssäsongen skulle kunna övervaka djuren från bostaden och därmed minimera antalet nattliga besök i djurstallet.

Försäkringskassan ansåg att det inte var fråga om ett sådant individanpassat arbetshjälpmedel som ger rätt till bidrag och avslog ansökan.

A.B. överklagade till förvaltningsrätten som avslog överklagandet.

Genom det nu överklagade avgörandet biföll kammarrätten A.B:s överklagande och beslöt att han hade rätt till sökt bidrag till arbetshjälpmedel med hela kostnaden, dock högst 50 000 kr. Kammarrätten konstaterade att A.B. är i behov av hjälpmedlet för att kunna fortsätta att arbeta i sitt företag och att det inte är fråga om ett hjälpmedel som normalt behövs i verksamheten eller som krävs för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande.

Yrkanden m.m.

Försäkringskassan yrkar att Högsta förvaltningsdomstolen upphäver kammarrättens dom och fastställer förvaltningsrättens domslut. Kassan anför bl.a. följande.

Bidrag till arbetshjälpmedel kan ges om särskilda individanpassade arbetshjälpmedel behövs som går utöver det grundläggande ansvar för att arbetsmiljön är lämpligt utformad som en arbetsgi-

vare alltid har. Bedömningen av vad som krävs för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande måste göras med utgångspunkt i gällande författningar på arbetsmiljöområdet, oavsett om hjälpmedlet ska användas av en anställd, en egenföretagare eller en fri yrkesutövare.

A.B. utför sådant ensamarbete som avses i Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter (AFS 1982:3) om ensamarbete när han nattetid går ut i stallet. Genom att installera övervakningskameror kan arbetet förläggas på annat sätt vilket gör att risken för olyckor minimeras. Övervakningskameror får därför anses vara nödvändiga i verksamheten för att uppfylla kraven som ställs i nämnda föreskrifter och för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande utifrån A.B:s speciella förutsättningar.

Av uppgifter som lämnats av det företag som offererat övervakningskamerorna kan slutsatsen dras att sådan utrustning finns i motsvarande verksamheter som den som A.B. bedriver och att det blir allt vanligare att kameraövervakningssystem installeras. Det rör sig därför om sådan utrustning som normalt behövs i verksamheten och inte om ett sådant särskilt individanpassat arbets hjälpmedel för vilket bidrag kan lämnas.

A.B. anser att överklagandet ska avslås och anför bl.a. följande.

Övervakningskameror är inte något som krävs för att arbetsmiljön i hans verksamhet ska vara tillfredsställande. Andelen nötkreaturstallar som är utrustade med övervakningskamera är ytterst liten. Med en övervakningskamera kommer han via skärmen inne i bostaden att kunna avgöra ”stämningen” bland djuren i kostallet. Han behöver då besöka stallet endast om allt inte verkar vara lugnt, vilket skulle bespara hans krossade fot onödigt slitage.

Skälen för avgörandet

Frågan i målet

Frågan i målet är om det finns förutsättningar för Försäkringskassan att lämna bidrag till arbetshjälpmedel i form av ett kameraövervakningssystem i verksamhet med uppfödning av nötkreatur.

Rättslig reglering m.m.

Enligt 30 kap. 5 § socialförsäkringsbalken meddelar regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskrifter om bidrag till sådana arbetshjälpmedel som en förvärvsarbetande försäkrad behöver som ett led i sin rehabilitering.

Sådana föreskrifter som avses i paragrafen finns i förordningen (1991:1046) om bidrag till arbetshjälpmedel. Enligt 2 § 1 förordningen får bidrag lämnas till arbetsgivaren eller den försäkrade och får avse kostnaden för att köpa eller, om det är ekonomiskt

mera förmånligt, att hyra sådana arbetshjälpmedel eller anordningar på arbetsplatsen som behövs för att den försäkrade ska kunna utföra sitt arbete. Av 3 § första stycket 1 framgår att bidrag dock inte får lämnas för att skaffa ett hjälpmedel eller en anordning som normalt behövs i verksamheten eller som krävs för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande.

Syftet med bestämmelserna är att förebygga långa sjukskrivningsperioder genom att möjliggöra för personer med funktionsnedsättningar och långvariga sjukdomstillstånd att fortsätta att vara yrkesverksamma (prop. 1990/91:141 s. 70). I samma proposition uttalas vidare att det grundläggande ansvaret för att arbetsmiljön är lämpligt utformad vilar på arbetsgivaren, men att det i vissa fall kan förekomma att arbetstagaren behöver särskilda individu Anpassade arbetshjälpmedel som inte omfattas av vanliga arbetsmiljöhänsyn (s. 83).

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

A.B. har ansökt om bidrag till arbetshjälpmedel i form av ett kameraövervakningssystem i ett kostall. Av utredningen framgår att A.B. har skadat sin fot och därefter har fått bestående besvär som medför svårigheter för honom, särskilt nattetid, att gå den ca 300 meter långa sträckan mellan boningshuset och stallet. Ett kameraövervakningssystem skulle underlätta för honom att nattetid under kalvningssäsongen övervaka korna och på så sätt minimera antalet besök i stallet.

Högsta förvaltningsdomstolen konstaterar inledningsvis att Försäkringskassan inte längre ifrågasätter att A.B. behöver kameraövervakningssystemet för att kunna fortsätta att bedriva sin näringsverksamhet. Bidragsrätten är emellertid omgärdad av ytterligare två begränsningar. Bidrag får nämligen inte lämnas för sådana arbetshjälpmedel som normalt behövs i verksamheten och inte heller för hjälpmedel som krävs för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande. Försäkringskassan anser att det övervakningssystem som ansökan avser träffas av båda dessa begränsningar.

De angivna begränsningarna i bidragsrätten bottnar båda i den grundläggande tanken att det allmänna inte bör lämna bidrag till sådana arbetshjälpmedel som arbetsgivaren har en skyldighet att införskaffa eller som annars utgör vanligt förekommande utrustning i en verksamhet av det aktuella slaget, oavsett om det på arbetsplatsen arbetar någon med särskilt behov av att ha tillgång till hjälpmedlet för att alls kunna utföra sitt arbete.

När det gäller den begränsning i bidragsrätten som följer av arbetsgivarens ansvar för en tillfredsställande arbetsmiljö, finns det anledning att framhålla den grundläggande skyldighet att utforma arbetsmiljön på ett lämpligt sätt som följer av arbetsmiljölagens (1977:1160) bestämmelser. De förpliktelser som arbetsmiljö-

lagen ålägger arbetsgivare omfattar visserligen egenföretagare utan anställda (ensamföretagare) endast i begränsad utsträckning (se 3 kap. 5 § andra stycket). Detta förhållande bör emellertid inte tillmätas betydelse vid tillämpningen av förordningen om arbets-hjälpmedel. Begränsningen av bidragsrätten med hänsyn till det generella arbetsmiljöansvaret bör nämligen vara densamma oavsett om det är fråga om en ensamföretagare eller en anställd.

Av 2 kap. 1 § första stycket arbetsmiljölagen framgår att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande med hänsyn till arbetets natur och den sociala och tekniska utvecklingen i samhället. Bestäm-melsen ger uttryck för att arbetsmiljöansvaret förändras över tid och att arbetsmiljön ska förbättras i takt med de möjligheter som utvecklingen ger (jfr prop. 1976/77:149 s. 220). Enligt paragrafens andra stycke ska arbetsförhållandena anpassas till människors olika förutsättningar i fysiskt och psykiskt avseende. I detta ligger att åtgärder ska vidtas för att hindra belastning som kan undvikas genom olika slag av tekniska anordningar och genom riktig ut-formning av arbetsmetoder och arbetsredskap (a. prop. s. 224). Arbetsgivaren har enligt 3 kap. 3 § andra stycket en skyldighet att ta hänsyn till den enskilde arbetstagarens särskilda förutsättningar för arbetet genom att anpassa arbetsförhållandena eller vidta andra lämpliga åtgärder. Detta gäller inte bara för att förebygga ohälsa utan även för att underlätta rehabilitering (prop. 1990/91:140 s. 46). I förarbetena betonas också att kraven på arbetsmiljön inte kan sänkas med hänsyn till den enskilde arbetsgivarens förutsättningar i ekonomiskt eller annat avseende (prop. 1976/77:149 s. 254).

När det gäller frågan om det i målet aktuella hjälpmedlet om-fattas av det generella arbetsmiljöansvaret konstaterar Högsta för-valtningsdomstolen inledningsvis att de av Försäkringskassan aktualiserade föreskrifterna om ensamarbete primärt tar sikte på andra situationer än den nu aktuella och att det av föreskrifterna inte kan anses följa något krav på att övervakningskameror install-eras i A.B:s kostall. Högsta förvaltningsdomstolen kan inte heller finna att det av gällande arbetsmiljöbestämmelser i övrigt framgår att ett kameraövervakningssystem är något som fordras i A.B:s verksamhet för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande.

Frågan blir då om bidrag ändå inte kan lämnas av det skälet att kameraövervakningssystemet utgör ett sådant arbetshjälpmedel som normalt behövs i verksamheten. Med uttrycket ”normalt be-hövs” får enligt Högsta förvaltningsdomstolens mening förstås att hjälpmedlet är vanligt förekommande i verksamheter av det aktu-ella slaget. Att ett hjälpmedel innebär en produktivitetshöjning eller annan rationalisering av verksamheten utesluter däremot i sig inte att bidrag kan ges. En annan sak är att sådana omständigheter kan få betydelse vid beräkningen av bidragets storlek (se prop. 1990/91:141 s. 69 f.).

Försäkringskassan anför att övervakningssystem är vanligt förekommande i verksamheter av det slag som A.B. bedriver. Som stöd för att så är fallet har kassan hänvisat dels till att en handläggare vid länsstyrelsen har uppgett att sådan utrustning blir allt vanligare i djurstallar, dels till vissa uppgifter som har lämnats av det företag som offererat kamerorna. Mot detta har A.B. invänt att han har varit i kontakt med Lantbrukarnas riksförbund, rådgivningsorganet Taurus, Hushållningssällskapet m.fl. aktörer och fått uppgift om att övervakningskameror är mycket ovanliga i kalvningstallar. Högsta förvaltningsdomstolen finner mot denna bakgrund att Försäkringskassan inte har gjort sannolikt att kameraövervakningssystem normalt behövs i den aktuella typen av verksamhet.

Försäkringskassan har i målet slutligen anført att det av förarbetena följer att ett arbetshjälpmedel måste vara individanpassat för att bidrag ska kunna lämnas och att någon sådan individanpassning inte har skett i detta fall. Högsta förvaltningsdomstolen har ovan funnit att det aktuella hjälpmedlet varken krävs för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande eller är något som normalt behövs i verksamheten. För rätten till bidrag saknar det då betydelse om hjälpmedlet på något sätt har individanpassats.

Det finns således förutsättningar för att lämna bidrag enligt förordningen.

Försäkringskassan har inte invänt mot det av kammarrätten beslutade beloppet i sig. Överklagandet ska därmed avslås.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen avslår överklagandet.

I avgörandet deltog justitieråden *Melin, Almgren, Ståhl* och *Bull*. Föredragande var justitiesekreteraren Mattias Håkansson.

Justitierådet *Nord* var av skiljaktig mening och anförde:

Förordningen om bidrag till arbetshjälpmedel har utfärdats med stöd av bemyndigandet i 30 kap. 5 § socialförsäkringsbalken. Bemyndigandet avser föreskrifter om sådana arbetshjälpmedel som en förvärvsarbetande försäkrad behöver ”som ett led i sin rehabilitering”. Det obestämda begreppet arbetshjälpmedel är vidsträckt och kan antas omfatta snart sagt varje hjälpmedel i ett förvärvsarbete. Men genom bemyndigandets precisering snävas betydelsen in. Det är endast sådana arbetshjälpmedel som bemyndigandet avser som kan berättiga till bidrag enligt förordningen om sådant bidrag.

I preciseringen till den försäkrades rehabilitering ligger att det bidragsberättigande arbetshjälpmedlet måste innefatta något moment som utgör en individanpassning till just den försäkrade. Däremot anges varken i bemyndigandet eller i förordningen något ytterligare krav som en

sådan anpassning ska uppfylla för att kunna utgöra grund för bidrag. Om en individanpassning är av värde också för andra kan detta dock enligt 4 § tredje stycket förordningen påverka bidragets storlek (jfr RÅ 1998 ref. 21).

Individanpassningen utgör således grunden för bidrag enligt förordningen.

Jag instämmer i majoritetens uppfattning om de övriga begränsningar som anges i förordningens 2 och 3 §§, men vill anmärka att i 2 § används begreppet arbetshjälpmedel, medan i 3 § i stället används begreppet hjälpmedel. Anledningen torde vara att 2 § tar sikte på den försäkrade, medan 3 § tar sikte på verksamheten eller arbetsmiljön.

Jag uppfattar Försäkringskassans inställning i Högsta förvaltningsdomstolen så att kassan numera anser att övervakningskamerorna utgör arbetshjälpmedel. Jag instämmer i majoritetens uppfattning att Försäkringskassan inte har gjort sannolikt att sådana kameror normalt behövs i verksamheten.

Av utredningen framgår dock inte att övervakningssystemet behöver anpassas på något sätt för att kunna användas av A.B. Vid sådana förhållanden kan bidrag enligt förordningen inte lämnas.

Jag anser att domen borde ha utformats i enlighet med det anförda och att Högsta förvaltningsdomstolen därmed med bifall till överklagandet borde ha upphävt kammarrättens dom och fastställt förvaltningsrättens domslut.

Förvaltningsrätten i Jönköping (2014-06-16, ordförande Toivainen):

A.B. uppbär inte sjukpenning. Hans inkomst av arbete har efter sjukperioderna inte sjunkit i förhållande till tiden innan skadan inträffade. Annat har inte framkommit än att han har haft möjlighet att arbeta i samma omfattning som innan skadan. Det medicinska underlaget i målet utgörs av ett invaliditets- och ett röntgenutlåtande från 2011. Dessa anger inte om och i vilken grad hans arbetsförmåga är nedsatt och kan inte heller anses styrka ett rehabiliteringsbehov. Det kan mot denna bakgrund inte anses föreligga ett behov av arbetshjälpmedel i form av övervakningskameror som ett led i A.B:s rehabilitering. Överklagandet ska därför avslås. – Förvaltningsrätten avslår överklagandet.

Kammarrätten i Jönköping (2015-10-08, Löfgren, Flyme Ahlstrand och Forslund):

[text här utelämnad]

A.B:s ansökan avser ett kameraövervakningssystem som ska installeras i kostallet. Det gör att han under natten kan övervaka via kamerorna och avgöra om han behöver gå till stallet eller inte. Nästa fråga är om det är möjligt för A.B. att få bidrag till detta hjälpmedel eller om det är något som normalt behövs i verksamheten eller som krävs för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande.

Bestämmelserna om bidrag till arbetshjälpmedel har ett tydligt preventivt syfte. Hjälpmedlen fyller ofta en viktig roll för att förebygga

sjukskrivning och möjliggöra för personer med funktionsnedsättningar och långvariga sjukdomstillstånd att fortsätta som yrkesverksamma (se prop. 1990/91:141 s. 70). Rättsfallet RÅ 1998 ref. 21 gällde en egen företagare som på grund av sitt funktionshinder behövde ha ett centralsmörjningssystem i sin traktor. Detta var inte individuellt anpassat, utan ett relativt vanligt system. Med hänsyn till den verksamhet som företagaren drev (han var den ende som arbetade i rörelsen) ansågs inte hjälpmedlet ha något värde för någon annan än honom själv och han fick ersättning för hela kostnaden.

Det är enligt kammarrättens mening omständigheterna i den enskilda verksamheten som ska vara avgörande för bedömningen av om ett arbetshjälpmedel normalt behövs i verksamheten eller krävs för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande. Det är med andra ord avgörande hur förhållandena har varit i A.B:s företag. Utredningen visar att A.B. har varit aktiv i sitt företag och fått inkomster därifrån i vart fall sedan år 2004, alltså fem år före olyckan. Verksamheten har så vitt framgår hittills drivits utan hjälp av kameraövervakning.

Av skrivelse den 4 september 2013 av Henrik Bergman, Schneider-Electric (det företag som offererat övervakningskamerorna) framgår bl.a. följande. Utrustningen är specialdesignad för A.B:s behov. Under några månader på våren och försommaren måste A.B. intensivt övervaka kossornas kalvningar. Särskilt den nattliga tillsynen av kossorna medför stora problem. Lösningen med kamerorna avser att minimera antalet besök till stallet nattetid. Förslaget är att installera två rörliga kameror för att A.B. inte ska behöva gå ut till stallet för en eventuell kalvning. Med denna lösning kan han istället med hjälp av kamerorna avgöra om en kalvning är på gång och om det är nödvändigt för honom att gå ut för att assistera. Denna lösning behöver inte användas i något annat fall. Det är bara när djurskötaren inte klarar av att besöka stallet vid för många tillfällen i onödan som två rörliga kameror är en nödvändig lösning.

Det medicinska underlaget ger stöd för att A.B. efter sin fotskada har särskilt svårt att röra sig på natten då foten har varit i vila under en längre tid. Det finns därför ett behov för honom att minimera antalet nattliga promenader till stallet. Före olyckan hade han inte det behovet och behövde då heller inga övervakningskameror. Det aktuella systemet är anpassat för hans behov på så sätt att det behövs två rörliga kameror så att han säkert kan avgöra om han behöver gå till stallet eller inte. Utredningen i målet tyder på att övervakningskameror visserligen används i liknande verksamhet, men då med endast en rörlig kamera. Mot bakgrund av den verksamhet som A.B. driver och det faktum att han före olyckan klarade av att sköta verksamheten utan kameror bedömer kammarrätten att kameraövervakningssystemet inte är något som normalt behövs i verksamheten eller som behövs för arbetsmiljön ska vara tillfredsställande. Överklagandet ska därför bifallas och A.B. beviljas sökt bidrag till arbetshjälpmedel med hela kostnaden, dock högst 50 000 kr då det inte framkommit några synnerliga skäl att lämna bidrag med ett högre belopp. – Kammarrätten bifaller överklagandet och beslutar att A.B. har rätt till sökt bidrag till arbetshjälpmedel med hela kostnaden, dock högst 50 000 kr. Det ankommer på Försäkringskassan att vidta nödvändiga åtgärder med anledning av denna dom.

II.

Högsta förvaltningsdomstolen meddelade den 14 mars 2017 följande dom (mål nr 6969-15).

Bakgrund

Försäkringskassan får lämna bidrag för inköp av sådana arbets hjälpmedel som behövs för att den försäkrade ska kunna utföra sitt arbete. Bidrag får dock inte lämnas för hjälpmedel som normalt behövs i verksamheten eller som krävs för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande.

F.P. bedriver sedan länge fiskeriverksamhet i egen regi. Till följd av nedsatt arbetsförmåga efter en hjärtoperation ansökte han i november 2012 om bidrag till arbetshjälpmedel i form av en traktor med frontlastare i syfte att kunna förflytta fångsten från kajen 50 meter till en fiskebod utan att behöva göra tunga lyft.

Försäkringskassan avslog ansökan med hänvisning till att det var fråga om ett sådant hjälpmedel som normalt behövs i verksamheten och också krävs för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande.

F.P. överklagade till förvaltningsrätten som avslog överklagandet.

Genom det nu överklagade avgörandet biföll kammarrätten F.P:s överklagande och beslöt att han hade rätt till sökt bidrag till arbetshjälpmedel med hela kostnaden, dock högst 50 000 kr. Kammarrätten konstaterade att F.P. är i behov av hjälpmedlet för att kunna fortsätta sin verksamhet och att det inte är fråga om ett hjälpmedel som normalt behövs i verksamheten eller som krävs för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande.

Yrkanden m.m.

Försäkringskassan yrkar att Högsta förvaltningsdomstolen upphäver kammarrättens dom och fastställer förvaltningsrättens domslut. Kassen anför bl.a. följande.

Bidrag till arbetshjälpmedel kan ges om särskilda individanpassade arbetshjälpmedel behövs som går utöver det grundläggande ansvar för att arbetsmiljön är lämpligt utformad som en arbetsgivare alltid har. Bedömningen av vad som krävs för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande måste göras med utgångspunkt i gällande författningar på arbetsmiljöområdet, oavsett om hjälpmedlet ska användas av en anställd, en egenföretagare eller en fri yrkesutövare.

Av bl.a. Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd om belastningsergonomi (AFS 2012:2) följer att ett lyft- och transportmedel krävs för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande i en

verksamhet av det slag som F.P. bedriver. Att han inte tidigare har behövt ett tekniskt lyfthjälpmedel i sin fiskeriverksamhet saknar betydelse eftersom kraven på arbetsmiljön inte kan sänkas med hänsyn till den enskilda verksamhetens förutsättningar i ekonomiskt eller annat hänseende. Av utredningen framgår att det hjälpmedel som F.P. har sökt bidrag till inte kommer att anpassas till just honom. Det är därför inte fråga om ett sådant särskilt individuellt anpassat arbetshjälpmedel för vilket bidrag kan lämnas.

F.P. anser att överklagandet ska avslås och anför bl.a. följande.

Han bedriver småskalig fiskeriverksamhet på samma sätt som övriga fiskare i närområdet. Fisken vinschas ur båten till bryggan i lådor. Lådorna förflyttas därefter till fiskeboden, delvis med hjälp av en kärra. Den enda fiskare i närområdet som har andra hjälpmedel än dessa är en fiskare som har fått bidrag till en hjullastare. Innan han drabbades av sjukdom fungerade transporter utmärkt på detta sätt och han hade inget behov av något annat transportmedel. För att kunna återgå till arbetet behöver han numera dock hjälp med transport av fisken i form av en traktor med lastare. Det är ett individuellt anpassat arbetshjälpmedel som aldrig hade kommit i fråga om han inte blivit sjuk. Arbetshjälpmedlet behövs alltså inte normalt i verksamheten och krävs inte heller för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande.

Skälen för avgörandet

Frågan i målet

Frågan i målet är om det finns förutsättningar för Försäkringskassan att lämna bidrag till arbetshjälpmedel i form av en traktor med frontlastare i fiskeriverksamhet.

Rättslig reglering m.m.

Enligt 30 kap. 5 § socialförsäkringsbalken meddelar regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskrifter om bidrag till sådana arbetshjälpmedel som en förvärvsarbetande försäkrad behöver som ett led i sin rehabilitering.

Sådana föreskrifter som avses i paragrafen finns i förordningen (1991:1046) om bidrag till arbetshjälpmedel. Enligt 2 § 1 förordningen får bidrag lämnas till arbetsgivaren eller den försäkrade och får avse kostnaden för att köpa eller, om det är ekonomiskt mera förmånligt, att hyra sådana arbetshjälpmedel eller anordningar på arbetsplatsen som behövs för att den försäkrade ska kunna utföra sitt arbete. Av 3 § första stycket 1 framgår att bidrag dock inte får lämnas för att skaffa ett hjälpmedel eller en anordning som normalt behövs i verksamheten eller som krävs för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande.

Syftet med bestämmelserna är att förebygga långa sjukskrivningsperioder genom att möjliggöra för personer med funktionsnedsättningar och långvariga sjukdomstillstånd att fortsätta att vara yrkesverksamma (prop. 1990/91:141 s. 70). I samma proposition uttalas vidare att det grundläggande ansvaret för att arbetsmiljön är lämpligt utformad vilar på arbetsgivaren, men att det i vissa fall kan förekomma att arbetstagaren behöver särskilda individanpassade arbetshjälpmedel som inte omfattas av vanliga arbetsmiljöhänsyn (s. 83).

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

F.P. har ansökt om bidrag till arbetshjälpmedel i form av en traktor med frontlastare. Av utredningen framgår att F.P. efter en hjärtoperation har en begränsad arbetskapacitet vid tunga lyft. En traktor med frontlastare skulle underlätta för honom att transportera fisk mellan kajen och fiskeboden.

I målet är inte ifrågasatt att F.P. behöver ett lyft- och transport-hjälpmedel för att kunna fortsätta att bedriva sin näringsverksamhet. Bidragsrätten är emellertid omgärdad av ytterligare två begränsningar. Bidrag får nämligen inte lämnas för sådana arbetshjälpmedel som normalt behövs i verksamheten och inte heller för hjälpmedel som krävs för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande. Försäkringskassan anser att den sistnämnda av dessa begränsningar är tillämplig i detta fall.

De angivna begränsningarna i bidragsrätten bottnar båda i den grundläggande tanken att det allmänna inte bör lämna bidrag till sådana arbetshjälpmedel som arbetsgivaren har en skyldighet att införskaffa eller som annars utgör vanligt förekommande utrustning i en verksamhet av det aktuella slaget, oavsett om det på arbetsplatsen arbetar någon med särskilt behov av att ha tillgång till hjälpmedlet för att alls kunna utföra sitt arbete.

När det gäller den begränsning i bidragsrätten som följer av arbetsgivarens ansvar för en tillfredsställande arbetsmiljö, finns det anledning att framhålla den grundläggande skyldighet att utforma arbetsmiljön på ett lämpligt sätt som följer av arbetsmiljölagen (1977:1160) bestämmelser. De förpliktelser som arbetsmiljölagen ålägger arbetsgivare omfattar visserligen egenföretagare utan anställda (ensamföretagare) endast i begränsad utsträckning (se 3 kap. 5 § andra stycket). Detta förhållande bör emellertid inte tillmätas betydelse vid tillämpningen av förordningen om arbetshjälpmedel. Begränsningen av bidragsrätten med hänsyn till det generella arbetsmiljöansvaret bör nämligen vara densamma oavsett om det är fråga om en ensamföretagare eller en anställd.

Av 2 kap. 1 § första stycket arbetsmiljölagen framgår att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande med hänsyn till arbetets natur och den sociala och tekniska utvecklingen i samhället. Bestäm-

melsen ger uttryck för att arbetsmiljöansvaret förändras över tid och att arbetsmiljön ska förbättras i takt med de möjligheter som utvecklingen ger (jfr prop. 1976/77:149 s. 220). Enligt paragrafens andra stycke ska arbetsförhållandena anpassas till människors olika förutsättningar i fysiskt och psykiskt avseende. I detta ligger att åtgärder ska vidtas för att hindra belastning som kan undvikas genom olika slag av tekniska anordningar och genom riktig utformning av arbetsmetoder och arbetsredskap (a. prop. s. 224). Arbetsgivaren har enligt 3 kap. 3 § andra stycket en skyldighet att ta hänsyn till den enskilde arbetstagarens särskilda förutsättningar för arbetet genom att anpassa arbetsförhållandena eller vidta andra lämpliga åtgärder. Detta gäller inte bara för att förebygga ohälsa utan även för att underlätta rehabilitering (prop. 1990/91:140 s. 46). I förarbetena betonas också att kraven på arbetsmiljön inte kan sänkas med hänsyn till den enskilde arbetsgivarens förutsättningar i ekonomiskt eller annat avseende (prop. 1976/77:149 s. 254).

Arbetsgivarens närmare ansvar när det gäller åtgärder för att undvika belastningsbesvär framgår av Arbetsmiljöverkets föreskrifter om belastningsergonomi. Enligt 6 § i dessa föreskrifter ska arbetsgivaren vidta lämpliga åtgärder, framför allt när det gäller arbetsmiljöns utformning och de krav arbetsuppgiften ställer, vid manuell hantering av bördor och laster eller vid andra arbetsuppgifter som kräver kraftutövning. Det innebär både organisatoriska åtgärder och att använda sig av hjälpmedel, framför allt teknisk utrustning, för att undvika att arbetstagarna behöver hantera bördor och laster manuellt.

Enligt Högsta förvaltningsdomstolens mening utgör lyft- och transporthjälpmedel sådana arbetsmiljöförbättrande hjälpmedel som krävs i en verksamhet av nu aktuellt slag för att motverka belastningsskador i arbetet. För ett arbetshjälpmedel som enbart fyller denna funktion kan bidrag inte lämnas, om hjälpmedlet inte har individanpassats på ett sådant sätt som går utöver vad som krävs för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande. I målet har inte kommit fram att traktorn skulle behöva anpassas på något sätt för att kunna användas av F.P. Vid sådana förhållanden kan bidrag enligt förordningen inte lämnas.

Överklagandet ska därför bifallas.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Med upphävande av kammarrättens dom fastställer Högsta förvaltningsdomstolen förvaltningsrättens domslut.

I avgörandet deltog justitieråden *Melin, Almgren, Nord, Ståhl* och *Bull*. Föredragande var justitiesekreteraren Mattias Håkansson.

Förvaltningsrätten i Jönköping (2014-03-19, ordförande Källman):

Enligt förvaltningsrättens bedömning är en traktor med frontlastare inte ett sådant särskilt individanpassat arbetshjälpmedel som behövs som ett led i rehabiliteringen för F.P. Traktorn får istället ses som ett hjälpmedel eller en anordning som normalt behövs i verksamheten. Därför kan bidrag för inköp av arbetshjälpmedel inte beviljas. Överklagandet ska således avslås. – Förvaltningsrätten avslår överklagandet.

Kammarrätten i Jönköping (2015-10-08, Löfgren, Flyme Ahlstrand och Forslund):

[text här utelämnad]

F.P. ansöker om bidrag till arbetshjälpmedel i form av en traktor med lastare för att kunna förflytta fiskefångsten utan att behöva göra tunga lyft. Nästa fråga är om det är möjligt för F.P. att få bidrag till detta hjälpmedel eller om det är något som normalt behövs i verksamheten eller som krävs för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande.

Bestämmelserna om bidrag till arbetshjälpmedel har ett tydligt preventivt syfte. Hjälpmedlen fyller ofta en viktig roll för att förebygga sjukskrivning och möjliggöra för personer med funktionsnedsättningar och långvariga sjukdomstillstånd att fortsätta som yrkesverksamma (se prop. 1990/91:141 s. 70). Rättsfallet RÅ 1998 ref. 21 gällde en egen företagare som på grund av sitt funktionshinder behövde ha ett centralsmörjningssystem i sin traktor. Detta var inte individuellt anpassat, utan ett relativt vanligt system. Med hänsyn till den verksamhet som företagaren drev (han var den ende som arbetade i rörelsen) ansågs inte hjälpmedlet ha något värde för någon annan än honom själv och han fick ersättning för hela kostnaden.

Det är enligt kammarrättens mening omständigheterna i den enskilda verksamheten som ska vara avgörande för bedömningen av om ett arbetshjälpmedel normalt behövs i verksamheten eller krävs för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande. Det är med andra ord avgörande hur förhållandena har varit i F.P:s företag.

Det har inte framkommit några andra uppgifter än att F.P. bedriver en småskalig fiskeverksamhet och att han före sin sjukdom kunde arbeta utan något tekniskt hjälpmedel, trots att arbetet i och för sig måste betecknas som tungt. Han uppger att fiskeverksamheten har utgjort hans egen och familjens försörjning sedan år 1983. Det är sjukdomen som har gjort att F.P. nu är i behov av hjälpmedel för att klara sitt arbete. Hjälpmedlet kan därför inte anses vara något som normalt behövs i verksamheten eller som behövs för att arbetsmiljön ska vara tillfredsställande. Eftersom F.P. arbetar ensam i sin rörelse måste hjälpmedlet anses sakna värde för någon annan. Överklagandet ska därför bifallas och F.P. beviljas bidrag till arbetshjälpmedel med hela kostnaden, dock högst 50 000 kr då det inte framkommit några synnerliga skäl att lämna bidrag med ett högre belopp. – Kammarrätten bifaller överklagandet och beslutar att F.P. har rätt till sökt bidrag till arbetshjälpmedel med hela kostnaden, dock högst 50 000 kr. Det ankommer på Försäkringskassan att vidta nödvändiga åtgärder med anledning av denna dom.